

Тимо Айраксинен

# ЩАСТЯ

відверте і чітке  
бачення щастя  
і того, чому  
у нас його  
немає



**Тимо Айраксинен**

**ЩАСТЯ**

Відверте і чітке бачення щастя  
і того, чому у нас його немає

Видання здійснено за фінансової підтримки  
FILI – Finnish Literature Exchange



This work has been published with the financial assistance of  
FILI – Finnish Literature Exchange



TIMO AIRAKSINEN

# ONNELLISUUDEN OPAS

ТИМО АЙРАКСИНЕН

# ЩАСТЯ

Відверте і чітке бачення щастя  
і того, чому у нас  
його немає

Переклад з фінської Ірини Малевич

Львів  
Видавництво Анетти Антоненко

Київ  
Ніка-Центр

2017

УДК 122/129

ББК 87.7

А36

Переклад з фінської *Ірини Малевич*

**Айраксинен Т.**

А36 Щастя. Відверте і чітке бачення щастя і того, чому у нас його немає / Тимо Айраксинен ; пер. з фінськ. – Львів : Видавництво Анетти Антоненко ; Київ : Ніка-Центр, 2017. – 208 с.

ISBN 978-617-7192-66-3 (Видавництво Анетти Антоненко)

ISBN 978-966-521-692-6 (Ніка-Центр)

Таке звичне на перший погляд, мало не буденне поняття, як «щастя», якщо зазирнути глибше, видається не надто й простим. Кожен, хто наважиться з'ясувати його зміст, ризикує опинитися в глухому куті парадоксів. Дороговказом на шляху розв'язання цієї проблеми стане книжка фінського філософа Тимо Айраксинена з майже однойменною назвою. Людина – це машина, змайстрована для пошуку щастя, нічого іншого вона по суті своїй і не вміє. Усі людські дії та рішення можна розцінювати як пошуки щастя. Чи належить насолода до теми щастя, чи стоїть одинцем? Чи щастя – питання етики і добрі й добродесні люди – щасливі? А суспільство? Чи живемо ми в країні щастя? Відповіді на ці та безліч подібних запитань містяться в цій книжці.

Розрахована на широке коло читачів, адже про щастя мріє ледь не кожна людина.

УДК 122/129

ББК 87.7

Переклад за виданням:

Timo Airaksinen *Onnellisuuden opas* (ISBN 978-951-0-37229-6)

В оформленні обкладинки використано мініатюру з Горлестонського Псалтиря (Англія), 1310–1324 рр.

© Timo Airaksinen and WSOY  
First published in Finnish by Werner Söderström Ltd. (WSOY) in 2006 with the original title  
**Onnellisuuden opas**  
Published in the **Ukrainian** language by arrangement with Bonnier Rights Finland, Helsinki, Finland.

ISBN 978-617-7192-66-3 (Видавництво Анетти Антоненко)

ISBN 978-966-521-692-6 (Ніка-Центр)

© Переклад. І.Малевич, 2017

© «Видавництво Анетти Антоненко», 2017

© «Ніка-Центр», 2017

---

# ЗМІСТ

Вступне слово ( <i>Світлана Васьківська</i> ).....	7
Передмова.....	13
<b>1. Вступ. Кілька слів про щасливі слова .....</b>	<b>15</b>
<b>2. Щастя індивіда.....</b>	<b>27</b>
2.1. Тіло і насолоди тіла.....	27
2.1.1. Вчення про насолоду і шляхи її здобуття.....	27
2.1.2. Садизм і мазохізм.....	33
2.1.3. Оргазм.....	37
2.1.4. Хімія сексу.....	41
2.1.5. Види насолоди і страждання.....	44
2.2. Вибір і бажання.....	48
2.2.1. Суперечність між лібералізмом і буддизмом.....	48
2.2.2. Відвідини супермаркету .....	50
2.2.3. Під владою бажання й у рабстві пристрастей.....	53
2.2.4. Мудрість Будди .....	57
2.2.5. Небезпечні бажання, нещастя і муки .....	61
2.3. Самореалізація.....	66
2.3.1. Его і його проекти .....	66
2.3.2. Великі і маленькі речі .....	71
2.3.3. Найбільший із проектів: безсмертя.....	76
2.3.4. Багатство і збагачення як джерела щастя .....	80
2.3.5. Коротко про освіченість.....	84
2.3.6. Проекти-замінники і користь від них .....	86
2.4. Самообман і звеличення его.....	91
2.5. Щастя і щасливі .....	96
2.5.1. Щасливі фіни .....	96
2.5.2. Щастя як відчуття.....	100
2.5.3. Правильне визначення щастя.....	103
<b>3. Щасливе суспільство .....</b>	<b>107</b>
3.1. Щастя за рівнем життя .....	107
3.1.1. Ресурси та їхня доступність .....	107

3.1.2. Феномен П. Лінколи.....	110
3.1.3. Історія визначення рівня життя.....	113
3.1.4. Які товари людині потрібні.....	118
3.1.5. Достатній рівень життя.....	122
3.2. Якість життя.....	128
3.2.1. Що таке якість життя.....	128
3.2.2. Здоров'я.....	129
3.2.3. Активний відпочинок і розваги.....	135
3.2.4. Людські стосунки.....	138
3.2.5. Творча діяльність.....	141
3.2.6. Сприятливе середовище.....	143
3.3. Благополуччя.....	146
3.3.1. Благополуччя всім і кожному.....	146
3.3.2. Благополуччя і щастя.....	151
3.3.3. Завдання суспільства загального добробуту.....	154
3.3.4. Зрівняння доходів і проблема відчуження.....	158
3.4. Хороше життя.....	162
3.4.1. Сократ і Аристотель про доброчесність і щастя.....	162
3.4.2. Керування економікою моральних вад.....	165
3.4.3. Приручення чеснот заради життя.....	170
3.4.4. Про професійні чесноти і вади.....	173
3.5. Новини з країни щастя.....	177
3.5.1. Утопії і рай.....	177
3.5.2. Проблема паразитів у країні щастя.....	179
3.5.3. Керування життям і душевний спокій, або Як взяти життя під контроль.....	183
3.5.4. Великий принцип гармонії.....	187
3.5.5. Складові світової гармонії.....	191
3.5.6. Релігія, наука й утрачена гармонія.....	197
Література.....	201
Іменний покажчик.....	205
Про автора.....	207

---

# Вступне слово

Видавати книжки в інформаційну епоху складно – все менше тих, хто прагне потримати їх в руках, адже коротко про все можна довідатися з інтернету. Писати ж повнотекстову книжку про щастя наважиться хіба що герой – навіщо писати, коли щастя у кожного своє і про це вже так багато сказано. Та Тимо Айраксинен пише, і «пише» як художник, що малює свої картини, бо не може їх не малювати. Його твір розкриває його унікальне бачення, якому нема відповідників. Тимо «пише» відТІНки, тіньовий бік дволикого Януса щастя, широкими мазками, глибоко, об'ємно, з легким скепсисом та іронією, як може тільки він. А ще з неабияким почуттям гумору. Він знає, що «щастя у кожного своє», та йому не байдуже, чи розуміє це людина, що потрапила у пастку світу з його неситимою гонитвою за щастям.

Мудрі здавна вважали, що щастя не результат, а скоріше процес його досягнення. Воно не може тривати вічно, бо не буде розвитку, той процес просто зупиниться. Тож, підсумовуючи свій досвід життя, автор слідує за цим же дороговказом: «Простого існування людині не досить. Візьмемо щастя за мету, що вимагає вдосконалення світу».

Чи задумувалися ви коли-небудь, чому люди (всі без винятку) так вперто прагнуть щастя, так наполегливо шукають його. Навіть маючи своє унікальне уявлення про щастя, ніхто не припускає жодних сумнівів щодо того, що він впізнає своє щастя, тільки-но воно з'явиться. Дитину не вчать шукати щастя, радше всі, хто подорослішав, розуміють: щастя – примара, хоч би чому ми його шукали. Однак всі ми, ніби змовившись, мріємо про щастя, і ця мрія, це очікування щастя



тримають нас на землі. Це прагнення таке щире й глибоке, що відмахнутися від нього не можна. Значить, для людини саме пошук щастя, а не саме щастя є істинним, значить, щастя в очікуванні щастя.

Психологи не могли знехтувати цим інтуїтивним відчуттям і дійшли висновку, що людина зовсім не голослівно стверджує: «Щастя є!» Вона його вже переживала. Там, в утробі, коли була частиною вселенського процесу розВІТку чогось, так майстерно заВІТого в мізерну клітинку життя. Це перше закарбування відчуття «вселенського раю» (С. Гроф) на індивідуальну *tabula rasa* психіки там, в утробі, де кожен із нас переживав себе частиною чогось великого й украй до нас поблажливого та турботливого, і є найбільшою інтригою для людини (рос. «сЧАСТЬе» – бути частиною). Отже, є її найбільшою оманю, бо омріяний рай завжди всередині й зовні його не існує. Все, що ми прагнемо знайти, буде лише проекцією внутрішнього. В реальності все буде ерзацом омріяного, з яким треба свідомо змиритися, прийняти таким, як воно є. В окремі періоди будуть «пікові переживання» (А. Маслоу), відчуття потоку (М. Чиксентмихайи), найрізноманітніші задоволення та чогось завжди бракуватиме, бо доросла людина вже ніколи не стане тим дитинчам, що сприймало все на «чисту голову».

Основний парадокс полягає у тому, що люди народжуються щасливими, всі до єдиного – подивіться на дітей. Діти щасливі. Вони не володіють матеріальними благами, не переймаються індексами соціальності, рівня та якості життя, для радості їм вистачає всього, поки поряд із ними їхні люблячі батьки. Чого у них вдосталь, так це любові: вони люблять світ, повний незвіданого, люблять себе, інших, «люблять, щоб їх любили». Любов до життя і є їхнім секретом – секретом щирого дитячого щастя. В дорослому житті людина втрачає цю щасливу здатність. Ось тут і виникає потреба шукати щастя. Все б нічого – прикладаєш голову та добиваєшся відповідності «отриманого = бажаному» і уже щасливий. Однак виявляється – все не так просто. Кажуть, якось у приходського священника, який п'ятдесят років приймав сповідь, спитали,

що він дізнався про людський рід, і він відповів: «По-перше, що люди набагато нещасніші, ніж здається... і ще одну фундаментальну річ – що дорослих людей на світі немає». Дійсно, залишаючись дитиною, складно взаємодіяти з неблаганною реальністю «на рівних», тому потрібно вчитися. Передусім вчитися любити. А взагалі вчитися щастю. І нехай: «Свиня часто щасливіша, ніж Сократ», як жартує Тимо Айраксинен, подорослішати і навчитися щастя доведеться, якщо не хочеш, щоб за тобою завчасно сумували священик і твої рідні.

Людина шукає щастя і гірко розчаровується в ньому. РозЧАРовується, бо щастя – чари, чудо, яке зникає, щойно з'явившись. «Немає змін – немає чарів. Людина завжди бажає чогось нового», – пише Тимо Айраксинен, і з ним не посперечаєшся. Тут ще одна психологічна пастка – досягнути омріяного напруження почуттів мало кому вдається. Чому? Тому що пережити таке грандіозне у своїй тотальності емоційне потрясіння, як під час народження, людина більш ніколи не зможе. Саме ця пригода задає шкалу нашої чуттєвості. Той, хто був хоч раз заЧАРований, буде прагнути пережити щось подібне, але найбільше чудо життя вже ніколи не повториться. Розчарування неминучі для того, хто вже раз був зачарований. Отож тернистий шлях до дорослості та зрілості пролягає через гіркі втрати солодкого раю не тільки свідомих, а й несвідомих сподівань. На цьому шляху корисно вчасно зустріти філософа на кшталт Тимо Айраксинена, який спростує безліч міфів про щастя, які переслідують його шукачів.

В етимології слова «щастя» знаходимо: випадок, шанс, доля, щасливий збіг обставин, фортуна. Все це зараховує щастя до парафії небесної канцелярії, та людині не сила смиренно приймати саме такий порядок життя. Вона відчайдушно шукає насолоди. Ось і доводиться Тимо скрупульозно, до дрібниць розвінчувати «земні» уявлення про щастя, що зв'язують та обмежують істинну свободу вибору та творчості. «Людина побудована таким чином, що не здатна відрізнити насолоду від страждання. Людина – збочене створіння», – кепкує Тимо. Добиватися щастя – це розрахунок на дурнів, бо різниця така ж, як між «бути багатим» і збагаченням. «Різниця

така сама, як між смертю і вмиранням. Згідно з проведеними дослідженнями, люди, які прагнуть збагачення, – нещасливі. Той, хто намагається збагатитися, не є багатим» і не відомо чи стане щасливим, коли забагатіє. Ось такі вони – «жарти», в яких є доля жарту про життя, від Тимо Айраксинена, та погодьтеся, напрочуд спостережливо.

Упродовж аналізу соціокультурних і національних міфів про щастя, дедалі більш прозаїчною, жорсткою та нещадно прямою стає його точка зору. І лише наприкінці, дочитавши книжку, розумієш чому в нього стільки скепсису щодо архаїчних «ідолів» щасливості. Бо його формула щастя інша. Яка? Відповідати не буду – в цьому й полягає головна інтрига книжки. Варто лише попередити читача: книжка не для тих, хто сам не в змозі думати. Інакше жорстка іронія автора заразна, вона враз зірве романтизм буття, зробить прозаїчним і нестерпним усі його матеріальні клопоти. Тверезий погляд добрий лише для тих, хто сам уже визначився з призначенням свого життя, уклав свої цінності та зважив свої можливості.

Додам одне: мені як психологові кінцевий висновок автора дуже імponує. Багато психологічних концепцій і дискусій закінчуються тим же, можливо, в трохи інакших формулюваннях. Отож, щоб зрозуміти до чого-таки дійшов Тимо, потрібно думати разом із ним, іронізувати разом із ним, не один раз підводити це життя на п'єдестал, а потім падати разом із ним у прірву розчарувань та обмежень. Падати й підводитися, щоб наприкінці знайти свою формулу щастя, як знайшов її Тимо Айраксинен, і зітхнути в Гармонії та Душевному Спокої, так само як він. Адже ще один «щасливий» Проект таки вдався!

*Світлана Васьківська,*  
кандидат психологічних наук

У пам'ять про Ейру



---

# Передмова

Мене уже давно дивує і захоплює людське щастя. Усі кажуть, що щасливі. У цій книжці я спробував з'ясувати, що за цим стоїть. Маю надію примножити людське щастя. Ціль книжки благородна і безкорислива. І все ж я прагнув до реалізму, називати речі своїми іменами. Хоча тема книжки – «щастя» та «ощасливлення людини», не все так просто, як здається. Чи належить насолода до теми щастя, чи стоїть одинцем? Чи щастя – питання етики, і добрі й добродішні люди – щасливі? А суспільство? Чи живемо ми в країні щастя? Чи Фінляндія – рай на землі, найкращий з усіх можливих світів?

Що більше я про це думав, то загадковішим мені все здавалося. Не треба думати, треба лише пережити відчуття. Але чи щастя – відчуття? Чи щастя – суспільна ситуація, в якій людина хоче перебувати? Коли маєш секс, друзів, сім'ю, гроші та хорошу роботу, соромно не сказати, що щасливий. У такій ситуації нещастя – психічний розлад, який потребує терапії і ліків від депресії. А від депресії люди страждають, принаймні так кажуть лікарі. Скоро половина нації житиме на антидепресантах. Коли в аптеці найближчим часом не можна купити «Теместу», настає паніка. В хід іде «Діапам» чи «Ципраміл». Спиртне викликає занепокоєння, принаймні у міністерствах. Але це напій розумних, джерело радості. У цій книжці ми з'ясуємо, як стоїть питання про пошуки щастя. Девізом можна б узяти давню народну мудрість: «Усе, що не робиться, робиться, аби-но нудьгу розвіяти». Тема важлива й цікава. Людина – це машина, змайстрована для пошуку щастя, нічого іншого вона по суті своїй і не вміє. Усі людські дії і рішення можна розцінювати як пошуки щастя. Коли я

Передмова

Йду на роботу, сподіваюся, що вона буде приємною. Коли сідаю за обідній стіл – що їжа мене порадує. Коли йду в кіно дивитись, як нацисти катували в'язнів, у мене мурашки по шкірі. Коли кепкую над товаришами, також веселюся. Що поробиш, ми всі шукаємо щастя, кожен як може. Сподіваюся, ця книжка читача розважить. Повинна розважити. Книжки – частина щасливого життя.

*Кембридж, 09.02.2006*

---

# 1. Вступ. Кілька слів про щасливі слова

Чому саме слова? Перш ніж перейти власне до суті справи, без слів не обійтися. Людина живе і пізнає, послуговуючись словами. І коли слова йдуть у лад, услід за ними і життя ведеться добре. Без слів людина – ніщо. Сьогочасні слова – позитивні, адже вони слугують на позначення прагнення щастя. Негативні слова – неприйнятні, бо створюють атмосферу нещастя й смутку довкола. Хто лихо пом'яне, той лихо прикличе – давній магічний принцип. Не клич чорта даремно. Не взивай імені Божого намарне. Слова – частина світу магії. Давайте зосередимося на хороших словах і на чудесному посланні, яке вони несуть щасливим людям.

## **Оптимізм**

Людина має бути оптимістом. Оптиміст дивиться на речі позитивно, а отже, завжди чекає якнайсприятливішого розвитку подій. Якщо не прямо зараз, то принаймні наступного разу вже точно. Нещастя оптиміст сприймає як провісник прийдешнього покращення. Втратив роботу? Не біда. Наступна буде кращою за попередню. Та й до того ж та попередня була просто нестерпною. І якщо вже геть чесно, то ніколи й не хотілось там працювати. Письменник Генрі Міллер працював у компанії, яка називалася *Cosmococcic Cock Sucking Corporation*, якщо не помиляюся. Звідти він утік до Парижа спати з жінками, пиячити й писати свої знамениті романи. От як людині може поталанити.

Протилежністю оптимістові є песиміст. Це таке нестерпне створіння, яке завжди чекає найгіршого, боїться прийдеш-



## 1. Вступ. Кілька слів про щасливі слова

нього і говорить сумні речі. Він не вміє правильно ставитися до життя. У нього розвивається виразка, його з'їдає рак і він умирає молодим. Його серце не витримує усього того стресу, якого він сам собі завдав. Песимізм аж нітрохи не є підходом ані похвальним, ані навіть прийнятним. Треба давати у школі уроки оптимізму, і тоді все всюди вийде на добре.

Оптиміст – щаслива людина. Усі ми прагнемо бути щасливими. А значить, усі ми прагнемо бути оптимістами. Песиміст оптимістом не є, з чого робимо висновок, що життя у нього не склалось і людина він нещасна. Нам його шкода. Може, йому допомогла б якась терапія. Принаймні поводитися з песимістом оптимістові краще чемно.

### **Позитив**

Позитив – підвид оптимізму. Позитивна людина бачить світ у райдужних барвах. Знайти позитив можна в усьому. Щаслива людина – позитивна, а нещасна – нещасна саме тому, що не позитивна. Якщо зарплата у людини маленька, то позитивно налаштована людина думатиме, навіщо гроші, якщо є любов і здоров'я. Якщо Америка веде війну на Близькому Сході, значить перемагає демократія і повалений злий тиран. Якщо дитина помирає в автомобільній аварії, з'являється нагода пригадати щасливі моменти разом, влаштувати на похороні свято радості і світла, де кожен відчуватиме подих життя. Діагноз «рак» – можливість по-новому подивитись на речі й інтенсивний досвід.

Найбільша проблема – коли щось іде аж надто добре. Як бути позитивно налаштованим переможцем лотереї? Коли все йде добре, для позитиву не лишається місця. Бере нудьга, і людину, на диво, охоплює стан невдоволеності. Позитивний підхід годиться для важких часів. Усі хочуть перебувати в компанії позитивної людини тому, що, хай справи у неї йдуть кепсько, інших вона цим бентежити не спішить. Успішна людина нестерпна, та позитивна людина приємна. З нею любо мати справу. І як може хтось, у кого все йде шкереберть, бути таким світлим? Це здорово.

## **Просвітленість**

Просвітленість видно по тому, як світиться обличчя людини. Усім нам відомо, який він – світлий день, тому нам також відомо і те, яка вона – світла людина. Якщо людина дуже вже світла, її називають сонячною. Вона сяє, і те сяйво промениться на всіх довкола. Сяяти означає ділитися щастям зі своїм оточенням. Марко Б'юрстрем<sup>1</sup> – світла людина, й усі хочуть дивитися його по телебаченню. Протилежністю просвітленості є противність. Це така вада, прикрість, отрута, яка прокрадається між нас і псує обстановку. Завжди знайдеться хтось, хто скаже, що оперу виконано погано, або що взимку в Іспанії невесело. Це і є противність, і з нею потрібно поривати.

## **Усе добре**

Коли запитати у ближнього, як справи, той неодмінно мусить відповісти, що все добре. Це ознака правильної позиції. Якщо скажеш, що сорочки не прасовані, а їжа не смачна, соціальна позиція у тебе неправильна. Американські промови навчили нас, що правду казати необов'язково. Ніщо так не виказує твоєї невихованості, як розповідь про власні клопоти. Нехай геморою і дошкуляє, та, хоч би як випитували, розповідати про це не годиться. Не треба забувати, що хоча інший і питає, правди він чути не хоче. Розмова – ніяка не сповідь і не свідчення під присягою. Єдина правильна відповідь – усе добре. Усе має бути добре, і якщо все не владнається, краще тримати язика за зубами. Та коли не треба, мовчазний фін дає волю язикові, хоч у будь-якій іншій ситуації і пари з рота не пустить. І краще було б перемовчати, та він викладає все начистоту. Хіба є кому яке діло до того, як у тебе все кепсько? Нікому нема діла. Тому в тебе все добре – коли питають.

---

<sup>1</sup> Хореограф, ведучий фінської версії телепрограми «Танці з ірками». – *Тут і далі прим. перекладача.*

## Спін

У Фінляндії треба ввести в ужиток вираз «spin doctoring». Якщо вже ми переймаємо американську культуру – а в очах усього світу ми й так «Маленька Америка», – то чому б не запозичити цей надивовижу показовий і цінний вираз? У ньому відображені дух часу й майбутнє країни. Це ключ до щастя. Спін означає контролювання інформації фахівцем-хвалителем, найперше у політиці. Політика – родоначальниця лобізму, і її завдання – розхвалювати політиків. Сферу використання слова все ж є сенс розширити. Спін – це безпідставні нахвалювання, а отже, передусім – реклама. Мовою реклами все звучить незрівнянно й бажано, від тампонів і щіток для унітазу з їхніми «науково розробленими ручками» до мандрівок у теплі краї. Сьогодні щастя спінилося, і з цим ми вже нічого не можемо вдіяти. Наш гарний настрій і щастя піддаються колосальному тискові. Продукт пропонують споживачеві як запоруку доброго самопочуття і щастя. Красиві – добрі, добрі – щасливі. Скоро й ти станеш красивим і щасливим. Якщо у тебе немає грошей, принаймні дивись рекламу. Спін – майбутнє візуальної культури. Просто геніально, як зображення витісняє слово, а там і до щастя рукою сягнути. Щастя ллється звідусіль – із газет, телеекранів, стін будинків. Такий-от він, спін.

## Новомова

Джордж Орвелл у своїй книжці «1984» розповідає про державу, де Старший Брат заново переписує мову. Виникає новомова, якою не можна висловити поганих речей. Рабство – це воля, війна – це мир. Марнування – це збереження. Заперечень не дозволено використовувати в принципі. Складні узагальнення, як, наприклад, загальні формулювання теорії етики ділового життя, – неможливі. Мова зосереджується на власних назвах й описі специфічних ситуацій. Немає компаній мобільного зв'язку, є лише «Нокія» і «Сонера». Немає навіть чоловіків і жінок, є лише Матті й Лііси. Навіщо використовувати мову, яка ускладнює розуміння речей і погіршує настрій? Якщо

речі можна подати просто і позитивно, то чому б так і не вчинити? Мова покликана служити колективному щастю, і це правильно. Особливо це стосується мови політики, але я рекомендую новомову також для міжособистісної комунікації. Не варто критикувати і лаяти, а оскільки про це інколи забувають, мову потрібно створити заново. Потрібна мова, якою нікого не можна вилаяти чи обмовити. Пес – не шолудивий дворняга, а дещо неохайний стариган.

Інша назва новомови – політкоректність – термін, який намагаються впровадити в ужиток також у Фінляндії. Немає бридких, жирних, тупих і противних людей. Жирні не страждають від проблеми ожиріння, адже «проблема» – слово негативне. Вони мають попрацювати над контролем ваги. «Контроль» – дуже позитивне слово. У ньому відчувається сила й принадність. Тупий – зовсім не тупий, а обдарований іншими здібностями. Кожен чимось та обдарований. Бридкий – цікавий і вабливий на лице, як на картині Пікассо. Відразлива людина – напрочуд індивідуальна. Так правильне вживання мови примножує колективне щастя.

## Усмішка

Не забувай усміхатися. Раніше усміхались, як кекс з Ганко<sup>1</sup>. Потім була усмішка «Пепсодент». Тепер просто усміхаються. Якщо настрій кепський, треба лише змусити себе усміхнутися і радість повернеться. Це дійсно працює, я пробував. Ти теж спробуй, воно того варте. Чудово усміхатися й бути радісним. Усмішка відчиняє будь-які двері. Раніше у школах давали статуетки усміхненого хлопчика<sup>2</sup>. Одного разу я посів друге місце, що мене страшенно образило. Щоправда, мені невтямки, за які такі досягнення мене зазвичай удостоювали

---

<sup>1</sup> «Усміхайся, як кекс з Ганко» – реклама компанії Hango Keksi початку ХХ століття, в якій було використано зображення усміхненого кексу.

<sup>2</sup> Нагорода, яку вручали за те, що ти чесний і надійний товариш, завжди готовий допомогти, ведеш здоровий спосіб життя і береш активну участь у діяльності школи (шкільних гуртках і т. д.).

Кінець безкоштовного уривку.  
Щоби читати далі, придбайте,  
будь ласка, повну версію  
книги.